

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ТАРАСЕНКО СЕРГІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК: 657.12:656.611.2(043.3)

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДІЯЛЬНОСТІ СУДНОПЛАВНИХ КОМПАНІЙ:
ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Євдокимов Віктор Валерійович,
Житомирський державний технологічний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи
та соціального розвитку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Бондар Микола Іванович,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”,
завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності

кандидат економічних наук, доцент
Онищенко Віктор Петрович,
Чернігівський національний технологічний університет,
доцент кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться “29” травня 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняховського, 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняховського, 103.

Автореферат розісланий “23” квітня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н., доц.

О.А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економічної системи необхідним є ефективне виростання всіх складових економічного потенціалу країни, зокрема природно-ресурсного, трудового, виробничо-технологічного та геополітичного. Видом економічної діяльності суб'єктів господарювання, що залежить від зазначених складових, є судноплавство України. Саме підприємства даного виду економічної діяльності є постачальниками послуг, що забезпечують ефективний товарооборот як на національному, так і міжнародному рівнях. Проте в умовах економічних перетворень, невизначеності зовнішнього середовища, дані суб'єкти господарювання не можуть повноцінно використовувати економічний потенціал країни, що обумовлює необхідність наукового пошуку нових методів управління їх господарською діяльністю. За 2013 р. водним транспортом перевезено 6,3 млн.т вантажу, а вантажооборот склав 4615,2 млн.т/км¹.

Вирішення зазначених проблем розвитку судноплавства пов'язане з низькою ефективністю системи управління судноплавними компаніями (підтверджується падінням валової рентабельності найбільших судноплавних компаній України ПрАТ "СК "Сі Трайдент" (2010 р. – 0,596, 2011 р. – 0,463, 2012 р. – 0,372), ПАТ "СК "Укррічфлот" (2010 р. – 0,113, 2011 р. – 0,179, 2012 р. – 0,115), ПАТ "СК "Укрферрі" (2010 р. – 0,077, 2011 р. – 0,083, 2012 р. – 0,1)), що є результатом відсутності адекватних діючим умовам господарювання систем обліку та аналізу і, як наслідок, належної інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень.

Розвиток діяльності судноплавних компаній, проблеми управління їх діяльністю досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: Дж. Аліко, Б.В. Буркинський, І.М. Гуревич, С.В. Грибовський, О.М. Лазарєв, Н.П. Лебідь, О.Г. Мендрул, В.Г. Нікіфоров, Е.Б. Саприцький, С.Л. Скринько, Є.М. Сич, С. Харрісон. Питання обліку діяльності судноплавних компаній та особливостей аналітичного забезпечення управління окремими об'єктами піднімалися в працях: А. Аткинсона, В. Берга, М.І. Бондаря, Б.В. Буркинського, І.В. Гладка, Дж. Глаубера, М. Епстейна, В.В. Жихаревої, В.Г. Забеліна, В.В. Крайнова, Л.М. Крисюк, Ю.А. Ковальова, М.І. Котлубая, С. Маккі, А. Манера, Г.С. Махуренка, В.П. Онищенко, М.Т. Примачова, М.Я. Постан, М. Стопфорда.

Аналіз праць попередників вказує на вагомні наукові та практичні результати в дослідженні розвитку бухгалтерського обліку підприємств водного транспорту, проте залишаються невирішеними ряд теоретичних та практичних питань, що стосуються обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю судноплавної компанії. Вирішення на теоретичному рівні потребують питання: впливу галузевих особливостей діяльності судноплавних компаній на організацію та методику бухгалтерського обліку; визначення місця судноплавних компаній на вітчизняному ринку транспорту як основи ідентифікації запитів користувачів в обліковій інформації; обґрунтування місця бухгалтерського обліку в системі управління судноплавною компанією. Проблемні питання практичного характеру,

¹ Державний комітет статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

що потребують вирішення, стосуються обґрунтування напрямів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю судноплавної компанії в частині: розробки організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку морських / річкових суден, особливостей формування та облікового відображення собівартості транспортних послуг судноплавних компаній, методики бухгалтерського обліку фінансових результатів, формування інформаційного забезпечення запитів управлінського персоналу на основі бухгалтерської звітності, методичних підходів до економічного аналізу діяльності судноплавних компаній.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темою “Розвиток бухгалтерського обліку діяльності суднохідних компаній України в контексті міжнародної інтеграції” (номер державної реєстрації 0112U001639). У межах наукової теми автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою пропозицій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку морських / річкових суден, транспортних послуг та фінансових результатів діяльності судноплавних компаній.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній.

Для досягнення мети в роботі поставленні до вирішення наступні завдання:

- виявити галузеві особливості бухгалтерського обліку діяльності судноплавних підприємств;
- з'ясувати місце судноплавних компаній на ринку транспорту для обґрунтування складових транспортної послуги як інтегрованого господарського процесу в складі об'єктів бухгалтерського обліку;
- визначити місце та роль бухгалтерського обліку в системі управління діяльністю судноплавних компаній у взаємозв'язку з підсистемами планування, економічного аналізу та контролю;
- розробити організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку морських / річкових суден як специфічного об'єкту управління в діяльності судноплавної компанії;
- виявити особливості формування та удосконалити методичні положення відображення собівартості послуг судноплавних компаній;
- розробити методичні положення облікового відображення доходів та фінансових результатів діяльності судноплавних компаній як основи управління їх фінансовою стійкістю;
- розвинути бухгалтерську звітність як основу інформаційного забезпечення управління судноплавними компаніями;
- удосконалити методичні підходи до економічного аналізу відповідно до специфіки діяльності судноплавних компаній.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність судноплавних компаній, яка підлягає відображенню в системі бухгалтерського обліку.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній.

Методи дослідження. В ході проведеного дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Використання методів індукції та дедукції, теоретичного узагальнення, системного та історичного підходів дозволило визначити історичні особливості розвитку судноплавства та його сучасних рис, на основі чого обґрунтовано теоретичні положення діяльності судноплавних компаній та специфіку її облікового відображення. Для обґрунтування місця обліку в системі управління господарською діяльністю судноплавної компанії та його взаємозв'язку з іншими підсистемами управління використано системний підхід, методи наукової абстракції та порівняння. Застосування методів аналізу і синтезу, порівняння дозволило розробити підхід до бухгалтерського обліку морських / річкових суден. Розробка методики облікового відображення собівартості послуг судноплавних компаній ґрунтується на використанні методів теоретичного узагальнення, групування, аналізу та синтезу. Проведене дослідження особливостей формування фінансових результатів здійснено з використанням методів аналізу та синтезу, індукції та дедукції, групування. Запропонований підхід до системи звітності ґрунтується на використанні методів аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення та наукової абстракції. Системний підхід використано для обґрунтування заходів з підвищення ефективності аналізу діяльності судноплавних компаній.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економічної теорії, економіки судноплавства, бухгалтерського обліку, економічного аналізу, контролю, офіційні статистичні матеріали, дані практичної діяльності судноплавних компаній, довідково-інформаційні видання, нормативно-правові акти України, зокрема галузеві (Кодекс торговельного мореплавства України), діяльність ДП “КТ Регістр судноплавства України”.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

– методичні та організаційні положення бухгалтерського обліку експлуатації судна в сталійний, навігаційний часи та в умовах надзвичайних морських подій шляхом обґрунтування складових облікової політики, розробки блок-схеми визнання судна транспортним засобом, формування робочого плану рахунків та відображення на рахунках операцій з будівництва / придбання судна, нарахування амортизації та використання в умовах затоплення, арешту та піратського захоплення;

– калькулювання собівартості транспортної послуги та відображення її в системі бухгалтерського обліку, виходячи із галузевої специфіки та технологічних особливостей етапів її здійснення, що дозволяє підвищити аналітичність інформації щодо транспортної послуги, навігаційних і стивідорних витрат;

– методичні положення бухгалтерського обліку доходів та формування фінансових результатів судноплавної компанії через обґрунтування напрямів ідентифікації специфічних видів доходів, розробку системи аналітичного обліку за видами договорів (перевезення, чартерного фрахтування, лізингу, буксирування), що дозволяє визначати фінансовий результат за кожною окремою послугою або судном;

– бухгалтерську звітність судноплавних компаній шляхом розширення складу форм фінансової звітності (Звіт про фінансовий стан, Звіт про сукупний дохід) та розробці форм внутрішньої (управлінської) звітності, апробація яких дозволила підвищити релевантність облікової інформації;

– методичні підходи до аналітичного забезпечення управління судноплавною компанією через обґрунтування напрямів здійснення економічного аналізу (використання флоту, собівартості транспортних послуг та витрат судноплавних компаній, готової продукції – транспортних послуг, використання активів) в розрізі яких запропоновані напрями модифікації аналітичних показників, що дозволило врахувати галузеві особливості при застосуванні аналітичних процедур;

дістало подальший розвиток:

– організаційні положення бухгалтерського обліку в системі управління транспортними послугами судноплавних компаній на основі розробленої матриці взаємодії інформаційних підсистем управління, яка враховує технологічні характеристики транспортної послуги як інтегрованого господарського процесу;

– визначення транспортної послуги, яка виступає об'єктом бухгалтерського обліку, як інтегрованого господарського процесу в сфері матеріального та нематеріального виробництва, на основі встановлення місця судноплавної компанії на ринку транспортних послуг та ідентифікації фінансових і матеріальних потоків між суб'єктами даного ринку;

– теоретичні положення обліково-аналітичного забезпечення управління судноплавною компанією на основі ідентифікації галузевих особливостей їх діяльності, в результаті чого розроблено бухгалтерські моделі господарської діяльності за напрямами послуг: транспортування вантажів, перевезення пасажирів, суміжні та інформаційні послуги.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій з удосконалення порядку організації та методики бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній. Основні наукові результати доведені до рівня конкретних розробок впроваджено в практичну діяльність, а саме:

– пропозиції з удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління послугами, які надаються судноплавними компаніями (ДП “Севастопольський морський рибний порт”, довідка № 15/114 від 23.11.2013 р.);

– пропозиції з удосконалення методики бухгалтерського обліку операцій з експлуатації судна в умовах надзвичайних подій, порядку облікового відображення витрат на бункерування судна та пакету внутрішньої звітності про формування та використання флоту (Севастопольська філія ДП “Адміністрація морських портів” Капітан Севастопольського морського порту Міністерства інфраструктури України, довідка № 2/708 від 25.12.2013 р.);

– рекомендації щодо удосконалення методики облікового відображення витрат та формування собівартості транспортних послуг, механізму формування та облікового відображення доходів та фінансових результатів (ТОВ “Рибмаркет плюс”, довідка № 1-д від 08.01.2014 р.);

– пропозиції щодо облікового відображення операцій з використання водного транспорту (судна) в складі необоротних активів судноплавної компанії (ТОВ “Фиш Маркет”, довідка № 2/1 від 09.01.2014 р.);

– рекомендації з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень в частині розробки системи внутрішньої звітності та порядку економічного аналізу господарської діяльності (ТОВ “Морський колокол”, довідка № 2-в від 10.01.2014 р.);

Пропозиції з удосконалення бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній використано в ході розробки навчальних програм і навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін “Фінансовий облік 1”, “Фінансовий облік 2”, “Бухгалтерський облік (загальна теорія)” в Житомирському державному технологічному університеті (довідка № 44-45/2055 від 26.12.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов’язаних з організацією та методикою бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені у дисертації, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку на 6-ти міжнародних та всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [9-14].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць, загальним обсягом 19,87 друк. арк., з них 6 статей у фахових виданнях України та 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав (особисто автору належить 5,16 друк. арк.); 6 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій, який належить особисто автору, становить 7,0 друк. арк. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 180 сторінках друкованого тексту. Робота містить 42 таблиці на 39 сторінках (з яких 27 таблиць розміщені на 30 сторінках), 14 рисунків на 11 сторінках (з яких 5 рисунків розміщені на 5 сторінках) і 13 додатків на 36 сторінках. Список використаних джерел нараховує 201 найменування і розміщений на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, наведено мету, завдання, предмет і об’єкт, методи та інформаційну базу дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, дані про їх апробацію.

У першому розділі “**Теоретичні основи бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній**” розроблено бухгалтерські моделі господарської діяльності судноплавних компаній, визначено місце судноплавних компаній на ринку водного транспорту України, розглянуто теоретичні положення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю судноплавних компаній.

На основі дослідження діяльності судноплавних компаній як економічних одиниць обґрунтовано їх дуалістичну природу, яка полягає в тому, що судноплавна компанія відрізняється від підприємств промисловості подвійним характером у функціонуванні економічних систем. З одного боку, вона є необхідним структурним елементом складних транспортних систем, яка забезпечує інтеграцію інших ланок економічних систем, а з іншого – судноплавна компанія є окремим підприємством всередині якого відбувається циркуляція матеріальних, фінансових та інших економічних потоків.

Виходячи з особливостей діяльності підприємств судноплавної галузі розроблено бухгалтерські моделі господарської діяльності, які передбачають групування видів діяльності, обґрунтування їх сутності, складових, об'єктів та напрямів відображення в обліку. Зокрема, види господарської діяльності згруповано за наступними напрямками: транспортування (вантажні морські перевезення, вантажні річкові перевезення, мультимодальні перевезення, контейнерні перевезення, фрахтові послуги, бункерування, послуги плавучого крану, послуги буксирування), перевезення пасажирів (рейсові та нерегулярні перевезення пасажирів, круїзні перевезення пасажирів), суміжні послуги (навантаження та розвантаження вантажів, роботи з фумігації та дегазації суден, експедирування, надання причалів судам, матеріально-технічного постачання, ремонт, кріплення та спецкріплення вантажів, складування, роботи з виміру глибини, водолазні роботи, гідротехнічні роботи, днопоглиблювальні роботи, перевалка вантажів, пакування вантажу, стафірування контейнерів), інформаційні послуги (митні послуги, агентування, страхування вантажу, документальна підтримка, інспекція, аудит, сертифікація, брокерські послуги, логістика).

Запропоновано бухгалтерську модель господарської діяльності судноплавної компанії в частині послуг транспортування, що дозволяє обґрунтувати особливості облікового процесу, який має наступні характеристики: 1) всі послуги транспортування вантажів є складовою операційної діяльності підприємства; 2) зазначені послуги є складовою основного виробництва, крім послуг плавучого крану, які віднесено до допоміжного виробництва, що визначає напрями організації аналітичного обліку витрат виробництва; 3) наявні особливі об'єкти управління та облікового відображення в складі необоротних активів (судна та операції з їх використання), зобов'язань (оплата праці плавскладу, послуги порту, послуги бункерування), витрат (стивідорні, навігаційні, бункерування) та доходів (в розрізі видів послуг).

Дослідження середовища функціонування судноплавних компаній дозволило визначити специфіку ринку транспортних послуг як нетоварного ринку, який пов'язаний з рухом товарів. Доведено, що будучи нетоварним ринком ринок товарних послуг має товарний характер, адже хоч і не створює речового продукту проте збільшує вартість продукції. Це дозволило ідентифікувати транспортну послугу в структурі об'єктів обліку, яка є універсальним господарським процесом, адже процеси придбання, виробництва та реалізації є нерозривними та співпадають у часі.

Проаналізовано різноманітність транспортних послуг та визначено ринковий механізм їх реалізації, що дало можливість обґрунтувати специфіку управління ними та їх відображення в системі обліку і закріплення у внутрішніх регламентаційних документах (накази про облікову, договірну та тарифну політику) (рис. 1).

Рис. 1. Місце транспортних послуг в складі об’єктів бухгалтерського обліку

З метою раціональної організації системи управління та її підсистем обґрунтовано специфічні риси транспортних послуг, які впливають на бухгалтерський облік: 1) основним місцем виробництва є судно, яке виступає як місцем виникнення витрат, так і основним необоротним активом. Виходячи з цього, всі підсистеми управління повинні бути організовані таким чином, щоб управляти бізнес-процесами всієї діяльності компанії в цілому та тими процесами, які проходять на судні зокрема; 2) транспортна послуга, зважаючи на свою особливість, об’єднує в собі всі три бізнес-процеси: придбання (постачання), виробництво та реалізацію. Всі ці бізнес-процеси збігаються у часі, адже матеріально-технічне забезпечення судна (бункерування) здійснюється в момент транспортування (перевезення), а процес виробництва є невідривним від реалізації послуг зважаючи на їх нематеріальний характер.

З метою удосконалення теоретичних положень системи управління діяльністю судноплавних компаній та її інформаційних підсистем розроблено матрицю взаємодії інформаційних підсистем управління (планування, облік, аналіз, контроль). Запропонована матриця управління господарською діяльністю враховує не лише економічні та облікові характеристики, але й повністю відповідає технології надання транспортних послуг. Матриця передбачає формування напрямів регламентації інформаційних підсистем, ідентифікацію особливих об’єктів облікового відображення, обґрунтування напрямів та завдань економічного аналізу діяльності судноплавних компаній, що дозволяє налагодити інформаційне забезпечення різноманітних запитів користувачів.

У другому розділі **“Бухгалтерський облік діяльності судноплавних компаній: організаційно-методичні положення”** розглянуто особливості бухгалтерського обліку морських / річкових суден судноплавних компаній, удосконалено калькулювання собівартості транспортних послуг та відображення в обліку доходів діяльності судноплавних компаній.

На основі аналізу нормативних актів з використання та облікового відображення морських / річкових суден виділено наступні рівні системи регулювання: регулювання економічних відносин; регулювання судноплавної галузі; регулювання обліку основних засобів; внутрішній рівень регулювання. Запропонований підхід до структуризації системи регулювання обліку морських/річкових суден, враховує не лише суто облікові аспекти, але й економічні та правові. Особливого значення дана система набуває при умові раціонального використання законодавчої варіативності відображення суден в складі необоротних активів.

Обґрунтовано необхідність передбачати в обліковій політиці судноплавних компаній наступні складові, які є основою відображення морських/річкових суден в складі об'єктів основних засобів: правові та технічні характеристики облікової одиниці; класифікація, що є основою організації аналітичного обліку, затвердженого в робочому плані рахунків; вартісна межа віднесення до основних засобів; особливості формування первісної вартості морського/річкового судна; обґрунтування строків корисного використання судна; вибір методів нарахування амортизації; збільшення первісної вартості морського/річкового судна в результаті капітального ремонту та порядок відображення витрат на поточний ремонт. На основі цього розроблено блок-схему визнання судна об'єктом обліку в складі транспортних засобів, яка містить наступні складові: поняття судна, власність на судно, ідентифікація судна, технічний нагляд, реєстрація та прапор судна, судові документи.

Обґрунтовано необхідність організації 5-ти рівневого аналітичного обліку морських/річкових суден (вид перевезень, вид судноплавства, тип судна за міжнародною класифікацією, вид судна, окреме судно), який враховує особливості наданих послуг, предмет договору, специфіку суден. Крім того, аналітичні розрізи передбачають виокремлення суден, які перебувають в специфічних умовах, таких як затоплення, арешт, захоплення піратами.

На основі запропонованих підходів до визнання судна транспортним засобом та організації аналітичного обліку розроблено методика облікового відображення операцій пов'язаних з формуванням та використанням флоту судноплавної компанії. Методика включає підхід до відображення операцій з надходження суден, операцій з їх визнання та операцій пов'язаних зі специфічними умовами (рис. 2).

Дослідження галузевих особливостей надання транспортних послуг судноплавними компаніями дало змогу виділити наступні її складові, які обумовлюють специфіку відображення витрат та формування собівартості транспортної послуги: навантаження та підготовка судна; транспортування вантажу; бункерування; розвантаження. Особливості кожного етапу надання транспортної послуги зумовлені умовами договору між вантажовідправником та судноплавною компанією, а також системою міжнародного та вітчизняного права щодо регулювання їх діяльності.

Розроблено підхід до структурування витрат (запроваджений в практику як класифікатор витрат (додаток до облікової політики)), які несе судноплавна компанія, що дозволило обґрунтувати механізм їх визнання. Зокрема, до таких витрат віднесено: стивідорні витрати, навігаційні витрати, витрати бункерування судна.

Даний механізм дає можливість ідентифікувати їх окремі складові та визначити напрями класифікації для організації аналітичного обліку витрат та калькулювання собівартості транспортної послуги.

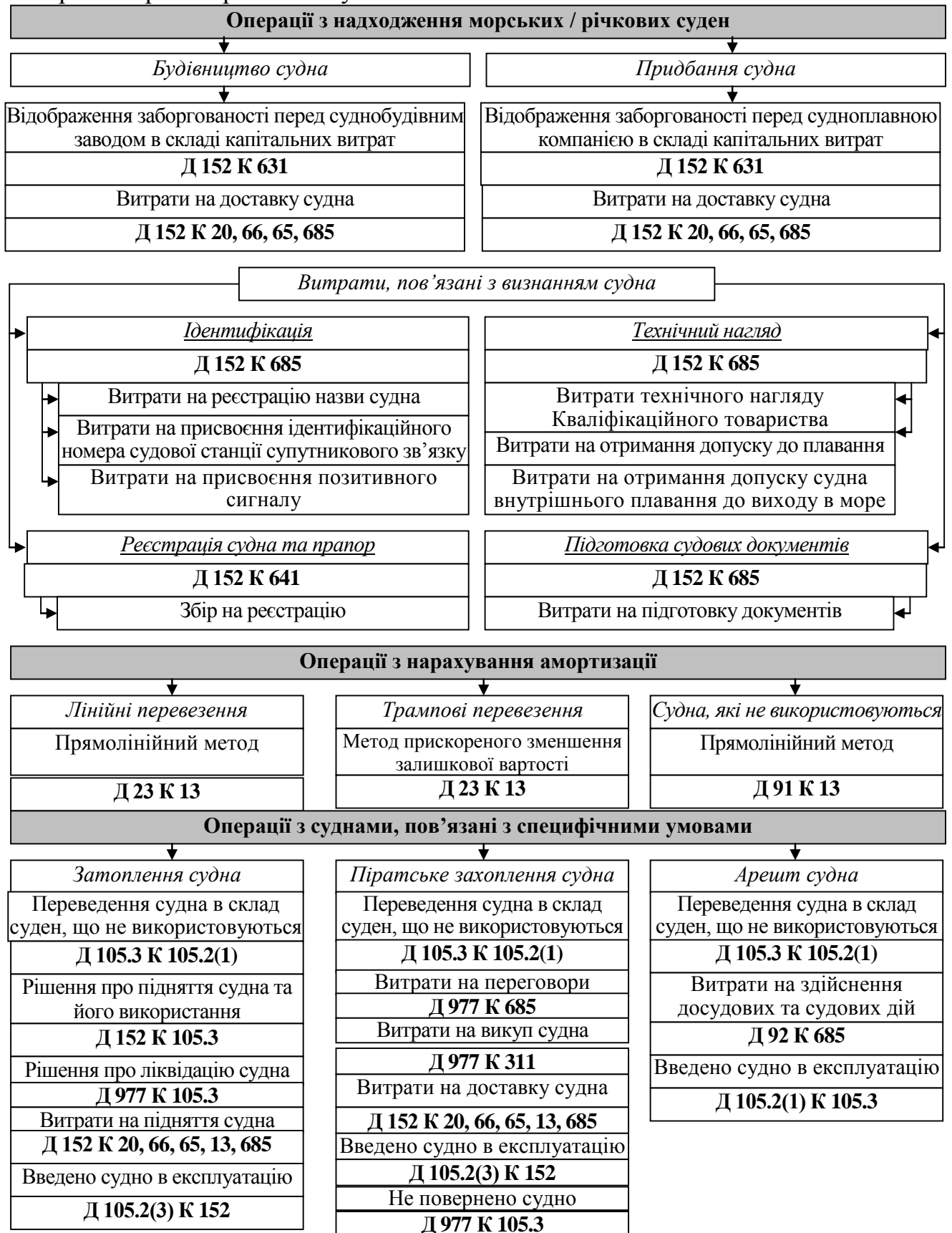

Рис. 2. Облікове відображення операцій з суднами

Для відображення таких витрат судноплавних компаній запропоновано організувати облік за двома напрямками: постійна система та періодична система обліку витрат, що в свою чергу залежить від тривалості операційного циклу надання тієї чи іншої транспортної послуги, який може перевищувати 365 днів. Відповідно первинні документи, які підтверджують здійснення витрат, будуть отримані лише після того як судно буде пришвартоване в порту приписки. Зокрема, до витрат, які періодично відображаються в обліку відносяться навігаційні витрати. Для вирішення зазначеної проблеми розроблено наступний підхід до організації обліку: вартість активів та грошових коштів переданих судну для забезпечення здійснення рейсу відображати в складі витрат в момент їх передачі; витрати понесені в момент навігації відображати в постійній системі в планових показниках, а їх коригування в момент одержання певних документів – після закінчення навігаційного періоду.

Для ефективної організації інформаційних потоків щодо управління транспортними послугами судноплавних компаній необхідною є організація аналітичного обліку за рахунком 23 “Виробництво” та розподіл витрат залежно від етапу послуги та виду витрат. Дана позиція обумовлена тим, що зважаючи на особливості діяльності судноплавних компаній, витрати, які представлені в класифікаторах, можуть бути віднесені для визначення собівартості окремої послуги. Крім того, розподілу підлягають непрямі виробничі витрати судноплавних компаній, які запропоновано групувати за рівнями: загальновиробничі витрати (далі – ЗВВ) в цілому за компанією; за видом перевезень; за видом судноплавства; за послугою. Це покладено в основу багаторівневого механізму розподілу ЗВВ (рис. 3).

Рис. 3. Механізм розподілу загальновиробничих витрат

За запропонованим механізмом розподілу ЗВВ витрати з відповідних аналітичних рахунків рахунку 91.1 “Загальновиробничі витрати / непрямі витрати за видами перевезень або судна” розподіляються на відповідні аналітичні рахунки рахунку 91.2 “Загальновиробничі витрати / непрямі витрати за видом судноплавства”, з якого вони розподіляються на відповідні аналітичні рахунки рахунку 91.3 “Непрямі витрати за

окремою транспортною послугою або договором”. З представленого механізму розподілу ЗВВ (рис. 3), кожен нижчий їх рівень складається з розподілених витрат попереднього рівня та витрат, які можна прямо віднести до відповідного виду загальновиробничих витрат рівня, на який здійснюється розподіл.

Обґрунтовано специфіку бухгалтерського обліку основних видів доходів судноплавних компаній, яка впливає на процедуру формування фінансових результатів даних суб'єктів господарювання. Для цілей управління фінансовим результатом діяльності судноплавної компанії та визначення ефективності її діяльності запропоновано визначати на внутрішньому управлінському рівні окремі види прибутку (за порядком формування, за видами подій, за видами діяльності, за характером оподаткування, за економічним змістом, за характером використання). Відповідно до цього розроблено підхід до організації аналітичного обліку доходів судноплавних компаній, який ґрунтується на економічних та технологічних особливостях діяльності судноплавних компаній. Розроблені організаційно-методичні підходи до обліку діяльності судноплавних компаній є основою належного інформаційного забезпечення потреб управління.

У третьому розділі **“Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління судноплавною компанією”** удосконалено систему бухгалтерської звітності в частині фінансової та внутрішньої звітності, розроблено механізм формування аналітичного забезпечення управління судноплавною компанією.

Ефективне формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління господарською діяльністю судноплавних компаній передбачає створення системи бухгалтерської звітності, яка враховує галузеві особливості та дозволяє використовувати інформаційні ресурси для цілей економічного аналізу, оцінки та прогнозування результатів діяльності підприємства в цілому та окремих транспортних послуг зокрема, а також контролю за забезпеченням оптимального використання наявних ресурсів. Для відповідності інформаційного забезпечення системи управління господарською діяльністю судноплавної компанії всім зазначеним критеріям, запропоновано наступні напрями удосконалення складу бухгалтерської звітності та формату подання інформації: 1) розширення структури фінансової звітності шляхом введення додаткових показників, інформація про які є важливою для системи управління; 2) розробка пакету внутрішньої звітності за об'єктами (судна, транспортні послуги та доходи судноплавних компаній).

З метою підвищення якості інформації, яка надається зовнішнім користувачам, запропоновано розширити склад показників фінансової звітності в наступних напрямках: в частині форми № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) виділяти показники: капітальні інвестиції (будівництво) в судна, первісна вартість та знос суден, витрати на незавершені транспортні послуги, що дозволить проводити оцінку забезпеченості діяльності судноплавної компанії морськими / річковими суднами, оцінювати зношеність та придатність флоту, оцінювати ефективність його використання, рівень завантаженості судноплавної компанії та визначати перспективи її подальшого розвитку; в частині форми № 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) виділяти дохід компанії в розрізі видів судноплавства та перевезень, що дозволить користувачам визначити прибутковість окремої послуги.

Механізм формування аналітичного забезпечення управління судноплавними компаніями

БЛОК 1	Економічний аналіз використання флоту		
Завдання	- оцінка стану зношеності та придатності морських / річкових суден	Показник	Запропоновані напрями модифікації
		Коефіцієнт зношеності	- за окремими суднами;
	- оцінка можливості вибуття судна	Коефіцієнт придатності	- за видами судноплавства та перевезень
		Коефіцієнт компенсації вибуття	- за окремими суднами;
	- визначення доходу від використання судна для надання послуги	Фондовіддача	- в розрізі окремої послуги та судна;
		Фондомісткість	- в розрізі видів судноплавства та перевезень
	- визначення забезпеченості судна плавскладом	Фондоозброєність	- в розрізі видів судноплавства та перевезень
- визначення прибутковості судна	Фондорентабельність	- в розрізі видів судноплавства та перевезень	
- визначення питомої ваги суден в складі основних засобів	Показники структури	Структура вартості морських / річкових суден в розрізі видів судна, видів судноплавства, видів перевезень	
БЛОК 2	Економічний аналіз собівартості транспортних послуг та витрат судноплавних компаній		
Завдання	- оцінка рівня витрат за періодами	Показники динаміки	Відхилення в розрізі окремих елементів витрат за видами судноплавства, перевезень та спец. витрат
	- оцінка питомої ваги окремих елементів витрат	Показники структури	Структура в розрізі окремих елементів витрат за видами судноплавства, перевезень, послуг
	- визначення собівартості на 1 гривню отриманого доходу	Витрати на 1 грн. продукції	- в розрізі видів судноплавства та перевезень - в розрізі окремої транспортної послуги
	- собівартості транспортної послуги в структурі операційних витрат	Рівень витрат операційної діяльності	- в розрізі видів судноплавства та перевезень
		Витратовіддача	- за плановою собівартістю;
- визначення суми прибутку на 1 гривню витрат	Рентабельність операційних витрат	- за окремою транспортною послугою	
БЛОК 3	Аналіз транспортних послуг		
Завдання	- визначення прибутковості реалізованих транспортних послуг	Валова рентабельність продукції	- в розрізі окремої транспортної послуги;
		Операційна рентабельність продукції	- в розрізі видів перевезень та судноплавства
		Чиста рентабельність	
	- оцінка ефективності ціноутворення	Рентабельність видів продукції	- в розрізі окремої транспортної послуги
БЛОК 4	Аналіз використання активів		
Завдання	- визначення прибутковості на 1 гривню витрачених матеріалів	Матеріаловіддача	- в розрізі видів витрат відповідно до запропонованого класифікатора
		Матеріаломісткість	
	- визначення прибутковості витрачених активів	Коефіцієнт оборотності активів	- в розрізі видів активів;
		Рентабельність активів	- в розрізі видів судноплавства та перевезень;
- визначення потреби в матеріальних ресурсах та формування їх запасу	Потреба в матеріальних ресурсах	- в розрізі етапів транспортної послуги;	
	Наявний і нормативний запас	- в розрізі видів перевезень та судноплавства	

Для підвищення аналітичності інформації для прийняття рішень користувачами внутрішня звітність повинна містити інформацію про всі процеси, що здійснюються, та охоплювати весь процес кругообігу господарських засобів. Зважаючи на це, розроблено три пакети внутрішньої (управлінської) звітності: пакет 1 – внутрішня звітність про формування та використання флоту (Звіт про з надходження об'єктів флоту, Звіт про операції пов'язані з використанням судна в специфічних умовах, Звіт про знос морських / річкових суден); пакет 2 – внутрішня звітність про витрати (Звіт про стивідорні витрати, Звіт про навігаційні витрати, Звіт про витрати бункерування, Звіт про загальновиробничі витрати); пакет 3 – внутрішній звіт про доходи (Звіт про доходи від реалізації послуг судноплавних компаній).

На основі проведеного тестування визначено проблеми організації та методики економічного аналізу діяльності судноплавних компаній, які полягають в наступному: нерегульованість суб'єктів економічного аналізу, нерегульованість організації та методики аналізу, використання неефективних методів. Обґрунтовано, що на сьогодні пріоритетними напрямками економічного аналізу є наступні: аналіз ефективності використання флоту; аналіз ефективності надання транспортної послуги; аналіз собівартості транспортної послуги та витрат; аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу (табл. 1).

Для вирішення зазначених проблем розроблено механізм формування аналітичного забезпечення управління судноплавною компанією, який складається з 4 блоків: аналіз використання флоту, аналіз собівартості транспортних послуг та витрат судноплавних компаній, аналіз готової продукції – транспортних послуг, аналіз використання активів. В розрізі кожного з зазначених блоків запропоновано напрями модифікації показників, які дозволяють оцінити всі сторони операційної діяльності та окремих транспортних послуг, адже існуючі підходи до їх розрахунку є загальними та не враховують специфіки галузі.

Розробленні організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку та економічного аналізу діяльності судноплавних компаній в розрізі специфічних об'єктів відповідають галузевій специфіці їх діяльності, а тому дозволяють сформулювати якісну систему обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень в умовах динамічного розвитку економічних відносин на ринку транспорту.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних і розробці практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку та методики економічного аналізу діяльності судноплавних компаній. Основні висновки, які підтверджують результати проведеного дослідження, полягають у наступному:

1. Аналіз наукових досліджень з проблем управління діяльністю судноплавних компаній підтверджує, що низький рівень обліково-аналітичного забезпечення пов'язаний з необґрунтованістю теоретичних положень обліку та аналізу, які б відповідали специфіці діяльності даних підприємств. Дану проблему вирішено через розробку бухгалтерських моделей господарської діяльності судноплавних компаній, яка враховує дуалістичний характер функціонування підприємств галузі та

відмінність від інших підприємств. Розроблена модель передбачає ідентифікацію специфічних видів діяльності (транспортування вантажів, перевезення пасажирів, суміжні та інформаційні послуги), обґрунтування їх сутності, складових, об'єктів та напрямів відображення в обліку. Це дало можливість визначити особливості облікового процесу, який має наступні характеристики: по-перше, всі послуги транспортування є складовою операційної діяльності; по-друге, зазначені послуги є складовою основного виробництва; по-третє, визначені особливі об'єкти управління та облікового відображення, зокрема в складі необоротних активів (судна), зобов'язань, витрат (стивідорні, навігаційні, бункерування) та доходів.

2. Ринок транспортних послуг є специфічним нетоварним ринком, який пов'язаний з рухом товарів, а тому послуга, яка реалізується на даному ринку, носить товарний характер. Визнання товарного характеру транспортних послуг обумовлює їх подвійну сутність. З одного боку, перевезення, в тому числі і пасажирські, є необхідною умовою функціонування суспільного виробництва, а з іншого, – в процесі перевезення не створюється речового продукту, але транспортні витрати збільшують вартість продукції в інших галузях. Доведено, що транспортна послуга є інтегрованим господарським процесом (об'єднує процеси придбання, виробництва та реалізації) й відповідно є об'єктом бухгалтерського обліку. Засобами здійснення та забезпечення транспортної послуги є власні та залучені матеріальні і фінансові ресурси, які виступають об'єктами бухгалтерського обліку, що забезпечують господарську діяльність.

3. Адаптація системи управління до сучасних умов господарювання судноплавної компанії вимагає налагодження взаємозв'язку кожної інформаційної підсистеми між собою. З цією метою розроблено матрицю взаємодії інформаційних підсистем управління господарською діяльністю судноплавних підприємств, яка вказує на ряд особливостей організації інформаційних підсистем, які мають бути відповідним чином регламентовані на внутрішньому рівні. Розроблена матриця ґрунтується на тому, що судно є місцем виникнення витрат та основним необоротним активом, транспортна послуга є інтегрованим господарським процесом, адже об'єднує в собі придбання, виробництво та реалізацію.

4. Морські / річкові судна є особливим об'єктом бухгалтерського обліку, відображення якого залежить не лише від правил бухгалтерського обліку, але й правового регулювання їх технічного використання, а операції з ними не лише від економічних, але й політичних аспектів. Проте сучасні підходи до їх обліку не враховують зазначених факторів, що в кінцевому випадку знижує ефективність їх використання й відповідно результативність діяльності судноплавної компанії. Для вирішення зазначених проблем удосконалено організацію та методичний підхід до бухгалтерського обліку морських/річкових суден в складі основних засобів. Зокрема в частині організації, обґрунтовано складові системи регулювання бухгалтерського обліку та удосконалено процес формування облікової політики в частині суден як об'єкту транспортних засобів. Методичний підхід до бухгалтерського обліку реалізовано за напрямками: визнання судна транспортним засобом та об'єктом бухгалтерського обліку, організації аналітичного обліку та відображення операцій з надходження суден, амортизації та операцій, пов'язаних з судном в специфічних умовах (арешт, затоплення та захоплення піратів судна). Впровадження даного підходу в практику діяльності

судноплавних компаній дозволило підвищити інформативність прийняття управлінських рішень в звичайних та надзвичайних умовах використання судна.

5. Для вирішення проблем обліку витрат пов'язаних з наданням транспортних послуг, які полягають у неврахуванні галузевих особливостей, запропоновано комплексний організаційно-методичний підхід до бухгалтерського обліку транспортної послуги судноплавних компаній, який включає: 1) організацію бухгалтерського обліку витрат за двома напрямками – постійна та періодична система бухгалтерського обліку витрат, що, в свою чергу, залежить від тривалості операційного циклу надання тієї чи іншої транспортної послуги; 2) підхід до структурування витрат (запроваджений в практику як класифікатор витрат, що міститься в обліковій політиці); 3) аналітичний облік витрат як складову робочого плану рахунків; 4) методику облікового відображення витрат. Впровадження у практичну діяльність зазначених пропозицій сприяло удосконаленню процесу калькулювання собівартості транспортних послуг.

6. Виявлено відсутність на судноплавних компаніях ефективного механізму інформаційного забезпечення управління доходами, що полягає в низькій аналітичності даних бухгалтерського обліку, та неврахування галузевих особливостей при розробці робочого плану рахунків. Виходячи з виявлених проблем удосконалено бухгалтерський облік основних видів доходів судноплавних компаній: запропоновано групувати доходи на рахунках бухгалтерського обліку за наступними розрізами: види судноплавства (управський апарат повинен оцінити діяльність та результативність судноплавної компанії в розрізі трампового та рейсового судноплавства); види перевезень (формування доходів за пасажирськими та вантажними перевезеннями дозволить визначити ефективність кожного з значених видів діяльності та відповідно сприятиме обґрунтуванню інвестиційного проекту щодо оновлення флоту); види договорів (формування доходів в розрізі видів договорів дозволяє формувати інформацію, яку використовують для визначення фінансового результату від кожної окремо наданої транспортної послуги й відповідно дозволяє визначити раціональність укладення подібних договорів в майбутньому). Впровадження зазначених пропозицій сприяло виявленню резервів підвищення доходності окремих видів послуг судноплавних компаній.

7. З метою адаптації системи бухгалтерської звітності до потреб управління розроблено систему звітності судноплавних підприємств, яка передбачає: удосконалення фінансової звітності судноплавних компаній та розробку пакетів внутрішньої (управлінської) звітності. Обґрунтовано напрями розширення показників фінансової звітності, що дозволило підвищити аналітичність інформації для прийняття управлінських рішень внутрішніми та зовнішніми користувачами. Система внутрішньої (управлінської) звітності судноплавних компаній складається з пакетів звітності про використання флоту, виробничі витрати та доходи. Використання даних форм звітності дозволило налагодити інформаційно-комунікаційні зв'язки в системі управління господарською діяльністю судноплавних компаній.

8. Відсутність чітких позицій до ідентифікації об'єктів економічного аналізу та обмеженість використання аналітичних методів знижує його результативність. Для вирішення зазначеного проблемного питання удосконалено обліково-аналітичне забезпечення управління шляхом розробки системи показників економічного аналізу

діяльності судноплавних компаній. Розроблено механізм формування аналітичного забезпечення управління судноплавною компанією, який складається з чотирьох блоків: аналіз використання флоту, аналіз собівартості транспортних послуг та витрат судноплавних компаній, аналіз транспортних послуг, аналіз використання активів. В розрізі кожного з зазначених блоків запропоновано розрахунок модифікованих показників, які дозволяють оцінити ефективність операційної діяльності судноплавної компанії та окремих транспортних послуг. Розроблений підхід до економічного аналізу спрямований на виявлення резервів підвищення результативності діяльності компаній.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Тарасенко С.В. Бухгалтерский учет флота судоходной компании / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, С.В. Тарасенко // Международный бухгалтерский учет. – Москва: ИД “Финансы и кредит”. – 2013. – № 7 (253). – С. 47-56 (заг. обсяг 0,91 друк. арк., особисто автору належить 0,3 друк. арк.: розкрито порядок обліку операцій з пов’язані з специфічними умовами експлуатації судна).

2. Тарасенко С.В. Учетно-аналитическое обеспечение системы управления судоходной компании / С.В. Тарасенко // Бухгалтерский учет и анализ: научно-практический журнал. – Минск. – 2013. – № 2 (194). – С. 13-18 (0,67 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Тарасенко С.В. Бухгалтерська модель господарської діяльності судноплавних компаній: теоретичні положення / С.В. Тарасенко // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. – Київ: КНЕУ, 2012. – № 28. – С. 452-462 (0,8 друк. арк.).

4. Тарасенко С.В. Місце судноплавних компаній на ринку водного транспорту: вплив на організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку / С.В. Тарасенко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – № 3 (61). – С. 295-302 (0,65 друк. арк.).

5. Тарасенко С.В. Бухгалтерський облік в системі управління господарською діяльністю судноплавної компанії / С.В. Тарасенко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – Вип. 3 (24). – С. 493-502 (0,81 друк. арк.).

6. Тарасенко С.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління доходами судноплавних компаній / С.В. Тарасенко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – Вип. 2 (26). – С. 304-312 (0,72 друк. арк.).

7. Тарасенко С.В. Система бухгалтерської звітності судноплавних компаній / В.В. Євдокимов, С.В. Тарасенко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – № 4 (66). – С. 40-50 (заг. обсяг 0,91 друк. арк., особисто автору належить 0,45 друк. арк.: розкрито порядок формування окремих форм внутрішньої звітності).

8. Тарасенко С.В. Економічний аналіз діяльності судноплавних компаній / С.В. Тарасенко, В.В. Євдокимов // Проблеми теорії та методології бухгалтерського

обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – Вип. 3 (27). – С. 56-67 (заг. обсяг 0,9 друк. арк., особисто автору належить 0,76 друк. арк.: розроблено порядок економічного аналізу діяльності судноплавних компаній).

Матеріали конференцій:

9. Тарасенко С.В. Місце судноплавної компанії в економічних відносинах: облікові аспекти / С.В. Тарасенко // Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю: тези виступів XI Міжнародної наукової конференції, (м. Житомир, 18-20 жовтня 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – С. 185-187 (0,26 друк. арк.).

10. Тарасенко С.В. Формування інформаційної системи управління господарською діяльністю судноплавної компанії / С.В. Тарасенко // Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн: матеріали міжнародної наукової конференції, (м. Дніпропетровськ, 5-7 листопада 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, ДВНЗ “Національний гірничий університет” – Дніпропетровськ: НГУ, 2012. – Том 1. – С. 185-187 (0,26 друк. арк.).

11. Тарасенко С.В. Транспортна послуга судноплавної компанії як об’єкт бухгалтерського обліку / С.В. Тарасенко // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (м. Дніпропетровськ, 8-9 листопада 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, ДВНЗ “Національний гірничий університет” – Дніпропетровськ: “Герда”, 2012. – С. 215-216 (0,2 друк. арк.).

12. Тарасенко С.В. Бухгалтерське відображення транспортних послуг судноплавної компанії / С.В. Тарасенко // Ефективні механізми інноваційно-технологічного розвитку сучасного суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, (м. Житомир, 4-5 грудня 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: Рута, 2013. – С. 186-188 (0,2 друк. арк.).

13. Тарасенко С.В. Нормативне регулювання бухгалтерського обліку флоту судноплавних компаній / С.В. Тарасенко // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Севастополь, 16-18 травня 2013 р.) / Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України; Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь: ДІАЙП, 2013. – С. 294-296 (0,14 друк. арк.).

14. Тарасенко С.В. Облік формування флоту судноплавних компаній / С.В. Тарасенко // Финансовый механизм и учетно-аналитическое обеспечение устойчивого экономического развития: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Севастополь, 4-7 вересня 2013 р.) / МОН України, Севастопольський національний технічний університет. – Севастополь: ДІАЙП, 2013. – С. 220-222 (0,14 друк. арк.).

Інші видання:

15. Тарасенко С.В. Валютные операции в международных расчетах. Инкассированная валюта / С.В. Тарасенко // Функционирование валютного рынка в

условиях трансформации мировой валютной системы: коллективная монография / А.П. Вожжов [и др.]. – Севастополь: СевНТУ, 2012. – 204 с. - С. 96-129 (заг. обсяг 12,3 друк. арк., особисто автору належить 0,64 друк. арк.: розкрито особливості обліку валютних операцій).

АНОТАЦІЯ

Тарасенко С.В. Бухгалтерський облік діяльності судноплавних компаній: організація і методика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2014.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку діяльності судноплавних компаній. У роботі обґрунтовано бухгалтерські моделі господарської діяльності судноплавних компаній, які враховують всі напрями діяльності та джерела їх забезпечення. Визначено особливості функціонування судноплавних компаній на ринку транспортних послуг. Обґрунтовано місце транспортних послуг в системі об'єктів обліку, розроблено теоретичні положення формування облікового забезпечення управління ними, зважаючи на галузеву специфіку. Удосконалено методичний підхід до облікового відображення суден. Розроблено комплексний організаційно-методичний підхід до обліку транспортної послуги судноплавних компаній. Удосконалено відображення доходів на основі врахування галузевих особливостей. Висвітлено питання формування бухгалтерської звітності та розроблено механізм формування аналітичного забезпечення управління діяльністю судноплавних компаній.

Ключові слова: бухгалтерський облік, економічний аналіз, морські / річкові судна, транспортні послуги, судноплавні компанії, доходи, фінансові результати.

АННОТАЦИЯ

Тарасенко С.В. Бухгалтерский учет деятельности судоходных компаний: организация и методика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет Министерства науки и образования Украины, Житомир, 2014.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по усовершенствованию бухгалтерского учета деятельности судоходных компаний.

Объектом исследования является хозяйственная деятельность судоходных компаний, подлежащая отражению в системе бухгалтерского учета.

Предмет исследования является совокупность теоретических и организационно-методических основ бухгалтерского учета деятельности судоходных компаний.

На основании исследования места судоходной компании на рынке транспортных услуг и идентификации финансовых и материальных потоков между субъектами данного рынка определено транспортную услугу (транспортировка

грузов, пассажиров) как производственный процесс в сфере материального и нематериального производства, выступающую объектом учета. В результате анализа деятельности рынка транспортных услуг обоснованы теоретические положения учетно-аналитического обеспечения управления судоходной компанией, услуги которой сгруппированы по направлениям: транспортировка грузов, перевозка пассажиров, смежные и информационные услуги в результате чего разработаны бухгалтерские модели хозяйственной деятельности, предусматривающие идентификацию отраслевых характеристик системы учета.

Усовершенствовано систему информационного обеспечения принятия управленческих решений, путем разработанной матрицы системы управления транспортной услугой. Матрица на основе технологических характеристик данного процесса предусматривает усовершенствование планирования (разработана система регулирования процесса составления бюджетов на выполнение транспортной услуги), учета (определены особые объекты учетного отражения), контроля (определены направления проверки) и анализа (обоснованно объекты и основные задачи), что позволяет повысить эффективность использования экономического потенциала судоходной отрасли.

Проведенное исследование позволило усовершенствовать организацию и методику бухгалтерского отражения морских / речных судов в составе основных средств. В частности в части организации, обоснованно составляющие системы регулирования учета и усовершенствован процесс формирования учетной политики в части судов как объекта основных средств. Методика учета усовершенствована в направлениях: организации аналитического учета и отражения операций по поступлению судов, амортизации и операций связанных с судами в специфических условиях (арест, крушение и захват пиратами). Внедрение данного подхода в практику деятельности судоходных компаний позволило повысить информативность принятия управленческих решений.

Предложен комплексный организационно-методический подход к учету транспортной услуги судоходных компаний, заключающийся в обосновании системы отображения и калькулирования себестоимости транспортной услуги исходя из отраслевой специфики и технологических особенностей этапов ее осуществления, что позволяет повысить эффективность управления транспортной услугой и такими составляющими расходов как навигационные и стивидорные. Организационно-методический подход включает: 1) организацию учета расходов по двум направлениям постоянная система учетного отражения затрат и периодическая система учета затрат, что в свою очередь зависит от продолжительности операционного цикла предоставления той или иной транспортной услуги; 2) подход к структурированию расходов (введен в практику как классификатор расходов); 3) аналитический учет затрат; 4) методику учетного отражения формирования и распределения косвенных расходов.

Усовершенствовано бухгалтерское отражение доходов и формирования финансовых результатов судоходной компании на основании обоснования системы регламентации и идентификации специфических видов доходов, разработки подхода

к аналитическому учету по видам договоров (перевозки, чартерного фрахтования, лизинга, буксировки), что позволяет определять финансовый результат не только в целом по предприятию, но и по каждой отдельной услуге и судна.

Разработана система отчетности судоходных предприятий, которая предусматривает: совершенствование финансовой отчетности и разработки пакетов внутренней (управленческой) отчетности. Предложены направления расширения показателей формы баланса и отчета о финансовых результатах, которые позволяют повысить аналитичность информации для принятия управленческих решений внутренними и внешними пользователями. Разработана система внутренней (управленческой) отчетности, включающая пакеты отчетности об использовании флота, производственных расходах и доходах.

Усовершенствован механизм формирования аналитического обеспечения управления судоходной компанией, состоящий из 5 блоков: анализ использования флота, анализ себестоимости транспортных услуг и расходов судоходных компаний, анализ готовой продукции – транспортных услуг, анализ использования активов, факторный анализ. В разрезе каждого из указанных блоков предложено расчет модифицированных показателей, позволяющих оценить все стороны операционной деятельности судоходной компании и отдельных транспортных услуг. Особой составляющей предложенного механизма является факторный анализ

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экономический анализ, морские / речные судна, транспортные услуги, судоходные компании, доходы, финансовые результаты.

ABSTRACT

Tarasenko S.V. Accounting for activity of shipping companies: organization and methods. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of economic sciences on the specialty 08.00.09 – Accounting, analysis and auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2014.

In the thesis accounting model of economic activity of shipping companies, that takes into account all directions of activities and sources for its support, has been grounded, the peculiarities of operation in the transport market have been determined, that allowed to make grounding of the role of transport services in the system of accounting objects, the theoretical provisions of forming accounting and analytical support for economic management of shipping companies, that takes into account sectoral specificities, have been grounded. The features of accounting for sea / river vessels as part of the fixed assets of the shipping companies have been studied, that allowed to work out own methodical approach to accounting for transactions of forming and use of fleet. The complex organizational and methodical approach to accounting for transport services of shipping companies has been worked out. The accounting for revenues and financial results, taking into account sectoral specificities, has been improved. The issues of financial reporting of shipping companies have been covered and the packet of internal reports has been worked out. The formation mechanism of analytical support.

Key words: accounting, economic analysis, sea / river vessels, transport services, shipping companies, revenues, financial results.

Підписано до друку 08.04.2014 р. Формат 60×90 1/16.

Папір друкарський. Друк офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 100. Зам. № 301.

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора
у Житомирському державному технологічному університеті

вул. Черняхівського, 103, Житомир, 10005

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ЖТ № 08 від 26.03.2004 р.